

ĐI TÌM SỰ GIAO LƯU VĂN HÓA CHÂU ÂU VÀO VIỆT NAM

TS. Vĩnh Quang Lê
Báo Nhân đạo

I. Thành quả

Ngay từ cuối thế kỉ 17 đầu thế kỷ 18, văn hóa châu Âu đã được truyền bá vào Việt Nam. Trước hết là việc truyền bá đạo Thiên Chúa, làm thay đổi tập tục thờ cúng tổ tiên của chúng ta. Bằng việc thờ Chúa, nhiều người Việt Nam đã từ bỏ thờ Phật.

Rồi việc thay đổi từ chữ Hán sang chữ viết Latinh hiện đại, văn hóa châu Âu đã từng bước được du nhập vào Việt Nam. Trước hết nó làm thay đổi một phần nếp sống, nếp nghĩ và lối sống của người Việt. Bắt đầu bằng việc Âu hóa trong cách ăn mặc, cho đến thay đổi dần dần hệ tư tưởng, làm cho các dân tộc Âu – Á xích lại gần nhau hơn. Việc nhập khẩu báo chí, văn vần, tiểu thuyết và truyện ngắn bằng tiếng Pháp vào nước ta làm cho ngôn ngữ Việt Nam ngày càng hiện đại hơn. Các tiểu thuyết ra đời cuối thế kỉ 19, đầu thế kỉ 20 là một minh chứng cho việc phong tục, tập quán, tình cảm yêu đương của người Việt đã thay đổi. Nam nữ đã chọn việc tự do yêu đương, tự do tìm hiểu, dẫn đến tư tưởng bình quyền chọn lựa người yêu, làm cho văn hóa Việt Nam từng bước thay đổi.

Các nhà chính trị Nguyễn Trường Tộ, Phan Chu Trinh, Nguyễn Ái Quốc sang Pháp và Nga đã mở ra một thời kỳ mới, một hệ tư tưởng mới từ cổ vũ cho “tự do, bình đẳng, bác ái” đến đòi hỏi nhân quyền cho người Việt. Đây là một tiến bộ to lớn về văn hóa ứng xử. Trước đây họ cam tâm làm kẻ nô lệ vĩnh viễn, thì ngày nay họ đã biết vùng lên. Đặc biệt, lý luận đấu tranh giai cấp của Mác-Ăngghen, Lênin được du nhập vào nước ta đã tạo thành một lực lượng vật chất to lớn. Một chính đảng mới – Đảng Cộng sản Việt Nam đã được thành lập để đấu tranh vì những giá trị của con người, những giá trị của văn hóa tương lai.

Một nhánh cách mạng đi theo con đường du nhập văn hóa vô sản vào nước ta. Một nhánh khác du nhập tất cả các trường phái cổ điển, lãng mạn của văn hóa Pháp vào Việt Nam. Huy Cận, Xuân Diệu, Chế Lan Viên, Vũ Hoàng Chương là những nhà thơ, nhà văn hóa tiên tiến. Có thể nói, tư tưởng sống gấp, lối sống tư sản cũng đã thâm nhập vào Việt Nam bằng hình thức vừa mới mẻ, vừa dân tộc:

Mau với chú, vôi vàng lên với chú,

Em, em ơi, tình non đã già rồi;...

(Xuân Diệu – Giục già)

Nếu Nguyễn Khuyến, Tú Xương tư duy theo kiểu: “*Ao thu lạnh lẽo nước trong veo*” hoặc *Tiếng gọi đò bên sông Lấp* thì đến Phan Khôi bằng “tình già” đã khác hẳn Tàn Đà. Ông đã chuyển văn học từ cổ thi sang lãng mạn.

Tổ Hữu cũng tiếp nhận văn hóa Pháp, nhưng ông chuyển hóa lãng mạn tích cực của Pháp thành lãng mạn cách mạng: “*Hồn tôi là một vườn hoa lá*” hoặc một thứ văn hóa lý tưởng mang đậm tính hiện thực: “*Đời cách mạng từ khi tôi đã hiểu/ Dấn thân vô là phải chịu tù đầy*” Hoặc hàng loạt truyện ki của Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh đã cho ta một cách nhìn và tư duy mới đối với văn hóa châu Âu đã được truyền bá vào Việt Nam.

80 năm khai thác thuộc địa và đàn áp nhân dân ta, mặc dù vậy, văn hóa Pháp cũng đã tạo ra một tầng lớp trí thức văn nghệ sĩ, viết theo tư duy văn hóa mới như Vũ Trọng Phụng, Nam Cao, Tô Hoài, Nguyễn Công Hoan và kể cả nhà Nho Ngô Tất Tố và Nguyễn Đình Thi sau này. Các ông bắt nhịp được với văn hóa hiện đại trong xây dựng nhân vật và phổ biến nghệ thuật. Kịch nói cũng thâm nhập vào nước ta những năm đầu thế kỉ 20 bằng vở *Chén thuốc độc* của Vũ Đình Long. Các thể loại văn học Pháp cũng

xuất hiện đầy đủ tại Việt Nam. Rồi phim ảnh, tân nhạc lần lượt du nhập vào Việt Nam tạo nên nền văn hóa mới phục vụ cho sự cai trị và khai sáng tri thức cho nhân dân Đông Dương.

Văn hóa Nga du nhập vào Việt Nam từ những năm 20 của thế kỉ XX bằng việc đào tạo ra những trí thức hàng đầu của cách mạng Việt Nam như Hồ Chí Minh, Trần Phú, Lê Hồng Phong, Nguyễn Thị Minh Khai đến Nguyễn Khánh Toàn, Trần Đại Nghĩa, và sau này là Nguyễn Duy Quý, Nguyễn Đình Tứ, Nguyễn Văn Hiệu, Trần Văn Giàu, Đặng Thái Sơn v.v. làm cho nền văn hóa của Việt Nam thấm đẫm văn hóa xã hội chủ nghĩa, có lý tưởng và lối sống của dân tộc Việt Nam, theo tư tưởng Lênin và Hồ Chí Minh. Các tác phẩm của các nhà văn lớn của nước Nga như Puskin, Lép Tônxtôi, Đôtôiepxki, Gôgôn, Lecmantốp, Macxim Goocki, Sôlôkhốp, Éptuscô, Ximônốp, v.v. lần lượt xuất hiện tại Việt Nam. Và các nhà lý luận, tư tưởng theo chủ nghĩa Mác-Lênin cũng đã du nhập vào Việt Nam, tạo ra một nền văn hóa XHCN ở Việt Nam, tỏa sáng trong đời sống của mỗi con người và cộng đồng.

Bằng việc tiếp nhận, dịch thuật, noi theo, sáng tạo, nền văn hóa Nga đã từng bước chinh phục các đỉnh cao của văn hóa Việt Nam.

II. Những biến tướng và nhược điểm du nhập văn hóa châu Âu vào Việt Nam

Việc du nhập văn hóa châu Âu vào Việt Nam có đóng góp to lớn vào sự phát triển của văn hóa nước nhà, vừa đa dạng, phong phú, hiện đại, nhiều chiều, vừa khẳng định vai trò to lớn của cá nhân sáng tạo, đồng thời đưa ra những lý thuyết mới về cái đẹp, về lý tưởng thẩm mỹ, góp phần xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, sánh vai cùng các quốc gia thế giới và khu vực.

Nhưng trái lại, nó cũng du nhập vào văn hóa Việt Nam những trường phái mới, những tư duy suy đồi, làm thành cả một hệ thống mỹ học tư sản, khẳng định chủ nghĩa tư bản. Đặt quan hệ tốt đẹp-văn hóa bản địa trở thành một thứ văn hóa vì tiền. Văn hóa “có tiền mua tiên cũng được” trong mọi môi trường của xã hội. Nó cũng làm nảy sinh những trường phái lãng mạn suy đồi trong văn học nghệ thuật, những khuynh hướng bất khả tri trong nghệ thuật, nghệ thuật phù du, nghệ thuật sống gấp. Họ nhân danh bản năng gốc để sáng tạo ra hàng loạt các tác phẩm nghệ thuật phản cảm, phản thẩm mỹ. Nó cũng phản ánh thời kỳ đen tối của văn hóa đại chúng, làm cho nhiều tầng lớp thanh niên mất gốc, quay mặt lại với hiện thực đất nước.

III. Những định hướng trong việc tiếp thu văn hóa châu Âu thời đại ngày nay

Ngày nay, văn hóa châu Âu vào Việt Nam trong xu hướng phát triển, du nhập văn hóa toàn cầu với tốc độ rất cao, trên các

phương tiện thông tin, đặc biệt là Internet. Vì thế chúng ta cần phải có định hướng cụ thể.

Trước hết, cương lĩnh của Đảng Cộng sản Việt Nam nêu rõ: *Chúng ta cần tiếp thu có chọn lọc những tinh hoa văn hóa của nhân loại, giáo dục cho thanh thiếu niên và các thế hệ mới những giá trị thẩm mỹ, lý tưởng thẩm mỹ của thời kỳ mới-thời kỳ quá độ lên CNXH ở nước ta.*

- Cần tổ chức lại hệ thống nghệ thuật trên các phương tiện thông tin đại chúng, đặc biệt là truyền hình và Internet.

Làm trong sạch hóa việc giảng dạy nghệ thuật thẩm mỹ trong các trường học. Chống lại mọi biểu hiện hữu khuynh xa rời văn hóa dân tộc, chỉ chuộng ngoại, vọng ngoại.

- Cần chọn lựa các tác phẩm văn học nghệ thuật chân chính để xuất bản, trình chiếu giao lưu tại Việt Nam;

- Cần có nhiều nhân tố gần gũi văn hóa Việt, tránh lai căng mất gốc. Như vậy việc du nhập văn hóa châu Âu vào Việt Nam sẽ từng bước phát triển, và tạo điều kiện để văn hóa trong nước hòa nhập vào xu thế chung, hiện đại của thế giới.

Tài liệu tham khảo

1. *Mác – Ăngghen, Lênin bên lề văn học nghệ thuật*, Nxb Sự thật, 1962.

2. *Đề cương văn hóa Việt Nam*, Nxb Văn hóa, 1962.